

בטרם הפרישו או קבע לו מקום (וכן פסק הרמב"ם הל' מעשר שני ד, יז). ולכך פרשו 'מיחל' – מתחיל. או 'מוהל במים, כלומר שותה שתיית קבע. ויש שפרשו דברי רש"י שמדובר שקבע לו מקום למעשר, בדרומו או בצפונו – לכן יכול לחללו (עפ"י ריב"א בתוס' ישנים יומא נו). ונראה לכאורה שמי שברך בטעות על חילול מעשר שני ועדיין לא הפרישו ולא קבע לו מקום – הרי זו ברכה לבטלה וצריך לחזור ולברך שוב לאחר שיפריש המעשר (עפ"י שבט הלוי ח"ט א, ג).

(ע"ב) 'אלא מדתני איו... דאין ברירה... אלא אמר רב יוסף'. ואם תאמר מה ההוכחה שרבי יהודה סובר אין ברירה, שמא דוקא גבי תחומין שהם מדאורייתא לשיטתו (כמו שכתבו הסמ"ג והרא"ש בשבת קיה) לכך אין ברירה, אבל באיסור מוקצה דרבנן סובר רבי יהודה יש ברירה [וכפי שחילקו כן בביצה לח בין דאורייתא לדרבנן]. ויש לומר, כיון שהטעם לחלק בין דאורייתא לדרבנן הוא מפני שהדבר ספק אם יש ברירה אם לאו הלכך מחמירים בדאורייתא ומקלים בדרבנן (כן כתב הר"ן בפ"ג דגטין), אם כן במוקצה יש לנו להחמיר, דקיימא לן ספק מוקצה להחמיר אעפ"י שהוא מדרבנן (עפ"י שער המלך הל' עירובין ח, ז).

על ברירה ותנאי – ע' במובא ביוסף דעת גטין כה יומא נו: וביצה לח:

דף טו

'עד כאן לא קשרי רבי מאיר אלא במבשל דראוי לכוס אבל שוחט דאין ראוי לכוס לא'. ורב אינו סובר כפי שדחינו לעיל ששונה מקום שדחאו בידיים, אלא כל מוקצה מחמת איסור אסור, אעפ"י שבא מאליז. וגם רבי מאיר סובר (בשבת לד) 'מוקצה מחמת איסור' כרבי יהודה (רמב"ן). ונחלקו הראשונים האם גם לרבי שמעון דלית ליה מוקצה, אסור בשוחט בשבת מפני שאינו עומד ומצפה שבהמתו תישחט). וכוונת הגמרא עתה לסתור הסוגיא דלעיל שאמרו להתיר משום מוקצה אף לרבי יהודה, אלא אף לרבי מאיר יש לאסור את הנשחט בשבת משום מוקצה. ואין רוצה לפרש 'ונסבין חבריא למימר רבי יהודה היא' היינו רבי יהודה דמוקצה – כי אם משום מוקצה הלא גם לרבי מאיר אסור, הלכך מעמיד בשהיה לו חולה מבעוד יום ורבי יהודה דמבשל הוא ולא כר"מ (עפ"י חזון איש ריד. וע"ע תורת חיים).

'דראוי לכוס' – וכגון אווז צעיר וכד' שראוי לאכלו חי (ע' שבת קכח), או בשר שנתייבש ברוח ובאותם מקומות שאוכלים אותו כך ללא בישול, אבל בלאו הכי אסור בטלטול. ואפילו אם תמצא אנשים שאוכלים בשר חי על ידי הדחק, מן הסתם לא שמה אכילה כדי שנאמר שאף קודם בישולו עומד לכך (ים של שלמה, ל).

ואולם דעת הר"ף ורא"ש ורמב"ם (בפירושים לסוגיא בשבת קכח) שאפילו בשר בהמה חי מותר. וכן דעת כמה פוסקים להלכה (שח, לא), וכן נקט המשנ"ב לעיקר ההלכה.

ולכאורה נראה שבזמננו אפילו בשר עוף אינו עומד כלל לאכילה כשהוא חי. ואולם יש מפוסקי זמננו המתירים בזה (ע' בספר שלמי יהודה בשם הגריש"א שליט"א ועוד). אך בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ה כב, ט) מבואר שטלטול בשר חי בזמננו שאין הדרך לכוסו – מוקצה. וכן חקך בדבר בשו"ת שבט הלוי (ח"ג כט), ובפרט בעוף קפוא, ע"ש.

(ע"ב) 'גזירה שמא ירבה בשבילו'. הר"ן מפרש שגזורים שמא יוסיף דלעת עבור הבריא. והרשב"א כתב שכגון זה שמרבה בשיעור – אין בו איסור תורה, אלא גזורים שמא יבשל לבריא לאחר שכבר בישל לחולה.

ב'קובץ ענינים' באר שגם הרשב"א מודה שאם מוסיף דבר שאינו ראוי לחולה – אסור מהתורה, שהרי מסתבר שחייב על כל כזית וכזית שמבשל ללא התר פקוח נפש. ורק משום שכל דלעת ודלעת ראויה לחולה, סובר הרשב"א שאין איסור תורה בכל אחת מהם.

ואולם פשוט דברי הרשב"א מורים שכיון שאינו עושה פעולה מיוחדת עבור הבריא אלא רק מרבה בשיעור באותה פעולה, אין איסור תורה בדבר. (וע' משנ"ב שיח סק"ג שנוקט לעיקר כהר"ן שמרבה בשיעורין אסור מדאורייתא).

'מפני שהם חונקין'. נראה שהבליטה בסכין פוסלת מפני שהיא דוקרת [וזה פרוש דברי הגמרא (ז'): 'דמורשא בזע' – מלשון דקירה, כתרגום 'וידקור' (סוף בלק) – ובזע. ואמנם גם לשון בקיעה מתרגמינן בזע, כמו 'בקע ים' – בזע ימא, אבל כאן נראה שהוא מלשון דקירה]. ולפי זה היה לתנא לומר 'מפני שהן דוקרין'. אך נראה שמשום כך נקט 'חונקין', כיון שכולל אף פגימה עמוקה כגון מגל קצייר שמסתבר ששיניו גדולות, וכשהשן דוחקת מהצד אין שייך לקראו 'דוקר' כיון שהיא רחבה, לכך נקט לשון 'חונק' שמשמעה כל מה שדוחף (הדושים ובאורים).

דף טז

'זהני מילי בכח ראשון, אבל בכח שני גרמא בעלמא הוא'. ע' בשאלות ותשובות לסיכום.

לענין מלאכה בשבת, יש סוברים שהסרת דבר המונע אינו נחשב מעשה ישיר אלא כגרמא [אעפ"י שלענין שחיטה מבואר כאן שהמסיר דף מהמים וע"כ נתגלגל הגלגל ושחט בכח ראשון – כשר] (עפ"י שו"ת מחזה אברהם מב, וכן הביא משו"ת מהרש"ם בהשטות לח"ג מד – עפ"י דברי החתם סופר (יו"ד ריד) שפתיחת ברו הגורם למרוצת המים למקוה, אינו נחשב 'הויה על ידי אדם'. וע' בענין זה שאלת דוד ז; אבני נזר יו"ד רעד, ט).

ואולם הגרש"ז אויערבך זצ"ל (ע' מנחת שלמה י, ח) נקט להלכה להחשיבו כמעשה בידיים.

'אמר רבא: פשיטא לי תלוש ולבסוף חברו לענין עבודת כוכבים הוי תלוש... לענין הכשר זרעים תנאי היא... בעי רבא, תלוש ולבסוף חברו לענין שחיטה מאי...' טעם החילוקים; לענין עבודת כוכבים מיעטה תורה 'ההרים' – משמע דוקא מחובר מעיקרו. ולענין הכשר זרעים סובר תנא קמא שלא אמרה תורה אלא 'זרעים' תלושים דוקא, וכל שלבסוף חיברו אינו תלוש ממש. ולענין שחיטה יש להסתפק למה לדמותה, לעבודת כוכבים או להכשר [האם ההקפדה על 'תלוש' דוקא או העיקר שלא יהא 'מחובר'. ע' שערי ישר ג, כד]. ואפשר שגם כאן יש טעם מן הכתוב; שהרי הקפידה תורה על 'מאכלת' [כדרשת רבי] – וכל כיוצא בה דבר תלוש ממש.

ולפי זה אין לפשוט ספקו של רבא ממשנתנו המכשרת צור בדיעבד (עתוס) – כי יש לדחות שתנא דידן סובר כתנא בתרא דמכשירין, ואילו הספק היה לתנא קמא שם המחשיב תלוש ולבסוף חיברו כתלוש (עפ"י רמב"ן ור"ן).

יש להעיר על מה שהזכיר הרמב"ן מקור לדין תלוש בהכשר משום 'זרעים'. ולפרש"י מהתו"כ המקור הוא מ'בכל כלי'.

'הכופה קערה על הכותל...' דוקא כופה על פיה, אבל הניחה כדרך קבלתה בשביל שלא ילקה

ששוחטים בהמה ביום טוב לרבי יהודה], משא"כ נבלה שמתחילה היתה מוכנה לאדם ועכשיו לכלבים. רב יוסף רצה לדמות בהמה שנשחטה לכלי שנשבר, שלדברי רבי יהודה אסורים השברים בטלטול אם אינם עושים מעין מלאכתם הראשונה. ודחה אביי שכאן שונה שמתחילה 'אוכל' (שהרי היתה עומדת לאכילה מעיקרא) ועתה 'אוכל', והריזה כמאכל שנשבר ונפרת שאינו אסור.

וכן אמרו שאינו דומה למוקצה מחמת מיאוס (או מחמת חסרון כיס וכד'. ערשב"א) שאסור לרבי יהודה, כי אדם מקצהו מדעתו לגמרי. וגם לא למוקצה מחמת איסור – שדחאו בידיים.

וניסו לומר שלדברי שמואל שמשקים שזבו מעצמם מזיתים וענבים, אסורים לרבי יהודה משום גזרה שמה יסחוט [ואפילו הם מיועדים לאכילה, חוששים שמא יימלך עליהם לסחטם], כמו כן יש מקום לאסור בהמה שנשחטה משום גזרה שלא ישחוט. אלא שרב חולק על שמואל ולדבריו רבי יהודה לא אסר בזיתים וענבים העומדים לאכילה, והרי רב הוא שאסר בהמה שנשחטה באכילה באותו היום לרבי יהודה – וא"כ ודאי לא מטעם זה אסר [אלא מטעם 'מעשה שבת'].

הלכך לרבי יהודה אין ראייה לאסור משום מוקצה, ומכל מקום אמר רב (כפי שמסר רבי יצחק בר אדא. וכן אמר רב נחמן בר יצחק בהסבר השתקתו של רב להווא תנא. להלן טו), שבהמה שנשחטה בשבת אסורה משום מוקצה כל שאין שם חולה מבעוד יום, שהרי בכניסת שבת אין הבהמה ראויה לאכילה כלל.

א. יש סוברים שאפילו רבי שמעון דלית ליה מוקצה מחמת איסור [וכמותו נוקטים להלכה להרבה

פוסקים, כאשר לא דחאו בידיים], מודה בשוחט בשבת שאסור משום מוקצה, מפני

שאינן אדם יושב ומצפה מתי בהמתו תשחט (עפ"י תו"י שבת מד. ספר התרומות רנד; סמ"ג לאו סה. וכן

נקט רש"ל). ויש חולקים ומתירים משום דקיימא לן כרבי שמעון (רא"ש (כ) עפ"י הרי"ף; או"ח שיח.

וערשב"א להלן טו; חו"א או"ח מא. ד. ודעת הרמב"ן והר"ן לפסוק כרבי יהודה בכל מוקצה מחמת איסור. ואולם

אין כן דעת השו"ע. ע' חו"א או"ח מד, ז מט, ד).

ב. לפי צד אחד בתוס' (עפ"י ספק הגמרא בביצה כו), אפשר שאפילו יש חולה מבעוד יום, אסור משום

מוקצה כשהבריא, שמא יש מוקצה לחצי שבת. ואולם להלכה קיימא לן אין מוקצה

לחצי שבת.

ג. נראה שגם מי שהיה שוגג וסבור מותר לשחוט בשבת, שייך איסור מוקצה כלפיו, הגם

שבכניסת שבת היה בדעתו שישחט – כי אין מתחשבים בדעתו אלא לפי האמת (עפ"י מנחת

שלמה ח"א סב, יא).

דפים יד – טו

כג. א. השוחט בשבת וביום הכיפורים, האם שחיטתו כשרה? האם מותר לאכול משחיטתו בשבת?

ב. המבשל בשבת, האם התבשיל יאכל?

ג. השוחט או מבשל בשבת עבור חולה, האם מותר באכילה לבריא?

א. תנן, השוחט בשבת וביום הכיפורים – שחיטתו כשרה.

לדברי רבי מאיר, שחט בשוגג – מותר לאכול הבשר בשבת בין לשוחט עצמו בין לאחרים. ולדברי רב

נחמן בר יצחק בהסבר דברי רב, אסור משום 'מוקצה' אא"כ היה לו חולה מבעוד יום שנצרך לשחיטה

[ובשעת השחיטה כבר הבריא]. שחט במזיד – לא יאכל בו ביום (לא לו ולא לאחרים, כדי שלא יהנו

מהאיסור. רש"י תוס' ועוד), אבל למוצאי שבת – מותר.

לפי הגרסה שלפנינו ברש"י כתובות (לד), אסור במזיד לו עצמו לעולם. ואולם בכת"י אין הגרסה כן, וגם בב"ק משמע ברש"י כאן וכתוס' שמותר לו למוצ"ש.
 לדברי רבי יהודה, שחט בשוגג – אסור לאכול בו ביום (הוא או אחרים (רש"י ותוס') שלא יהנו מעבירה. רש"י). במזיד – לא יאכל עולמית (דוקא הוא משום קנס, אבל אחרים מותרים. רש"י תוס' ורמב"ן).
 לדברי רבי יוחנן הסנדלר, בשוגג – הוא אסור לאכול עולמית (קנסוהו שוגג אטו מזיד) ואחרים מותרים למוצאי שבת. במזיד לא יאכל עולמית לא לו ולא לאחרים [ונחלקו רב אחא ורבינא (בכתובות לד) בדעתו, האם הוא איסור תורה משום כי קדש הוא – כקדש, או מדרבנן. ובהנאה מותר לכל הדעות (לכס)].

ב. המבשל בשבת דינו כדין השוחט דלעיל; לר"מ, בשוגג מותר ובמזיד אסור בו ביום. לר"י, בשוגג אסור בו ביום ובמזיד אסור לו עולמית. לרבי יוחנן הסנדלר, בשוגג אסור לו עולמית ולאחרים במוצ"ש, ובמזיד אסור לכל לעולם.

רב הורה לתלמידיו הלכה כרבי מאיר, ואילו לרבים היה דורש כרבי יהודה (שלא יהא הדבר קל בעיני עם הארץ).

א. רבא דרש כרבי מאיר (שבת לח). וכן נקטו התוס' להלכה (וכן מובא בהשלמה ובמאירי. וכ"מ בר"ג). ואולם כתבו בישוב דברי רש"י (בביצה כד) שדוקא בכגון זה שאינו שכיח, אבל בדבר השכיח גזרו שלא יהנה מאיסור, מלבד אם אין לו הנאה כל כך כגון במבשל בשבת שהיה ראוי לכוס הבשר ללא בישול.

ובה"ג (הל' שחיטה) ורב אחא משבחה (שלח, שאלתא קחה) ורמב"ם (שבת ו, כג) ורי"ף (שבת פ"ג) ורמב"ן ובעל האשכול נקטו הלכה כרבי יהודה, כפי שדרש רב בפירקא. וכך יש לנו להורות שכן רבים עמי הארץ (וע' שו"ת הריב"ש שצד). וכן נפסק בשו"ע (שיח, א).

ב. כיון שמעשה שבת נאסר בהנאה, יש אוסרים אותו אף בטלטול, הגם שבין השמשות היה ראוי לכוס ומותר היה בטלטול. ויש מתירים (ע' יש"ש לא).

ג. 'מוצאי שבת' שאמרו היינו בכדי שיעשו, כדי שלא יהנו מעבירה. כן כתב רש"י כאן, וכ"כ בה"ג (הל' שחיטת חולין), וכן הסכים הרמב"ן. ויש אומרים (ערשב"א בשם רבו ורבנן בשם גאונים; רא"ש; רמב"ם שבת ו, כג; שו"ע שיח, א ומג"א ומשנ"ב) שמותר במוצאי שבת מיד, שאין חוששים שיבשל ישראל בשבת בשביל שיהא לו מוכן מיד במוצ"ש.

ד. הביא דבר מרשות לרשות ולא שינה הדבר עצמו, יש אומרים שאין בזה משום 'מעשה שבת' (ערשב"א שבת קל: באה"ל שיח בשם חיי אדם; עונג יו"ט סא).

ה. ספק ב'מעשה שבת' כגון שיש ספק אם עבר על איסור בישול אם לאו, כתבו הפוסקים להתיר משום ספק דרבנן (ע' שיח, א בפמ"ג ומשנ"ב; מג"א רנד סקי"א; מאור ישראל שבת לח).

ו. מעשה שבת באיסור דרבנן; כתב בפרי מגדים (שיח) להוכיח מהסוגיא בשבת (לח) שאסור כבמלאכה דאורייתא [ואף לדבריו אין הוכחה משם אלא במלאכה שעיקרה דאורייתא כגון בישול, אבל עיקרו דרבנן כגון 'נולד' אין לנו ראייה לאסור. ע' שבט הלוי ח"ג נה וח"ו סח].

ויש מקום לדחות הראיה משם ולהתיר. וכן כתב הגר"א בבאורו. וכן כתב בספר חיי אדם שמעשה שבת באיסור דרבנן מותר באכילה בו ביום אפילו לו עצמו [אלא שמדברי הגר"א משמע שבמזיד מותר לו עצמו במוצאי שבת. וכן משמע ברמב"ם. וצ"ע] (עפ"י באור הלכה שיח, א. וע' מנחת שלמה ח"א סב, יא).

ז. דין המשהה קדרה מערב שבת על גבי כירה באופן האסור – בשבת לח.

ח. המבשל ביום הכפורים, נראה שדינו כמבשל בשבת (עפ"י פוסקים). ואם בישל בשוגג שאסור לרבי יהודה בו ביום, נראה שאסור אף לקטנים [ככל איסורין דרבנן שאין להאכילם], ואין אומרים כיון שלגדולים בין כך אסור לאכול היום, לא גזרו חכמים במיוחד על הקטנים (ע' בחדושי ר' מאיר שמחה).

ג. השוחט עבור חולה בשבת, אם היה חולה מבעוד יום – אין הבשר מוקצה ומותר לבריא (ללא בישול), ואם לאו – אסור משום מוקצה (רב), שהרי בכניסת שבת לא היה ראוי ועומד לאכילה כלל. המבשל לחולה בשבת – רב אמר מותר לבריא, שהרי היה הבשר ראוי לכוס בין השמשות. ואולם דבר שלא היה ראוי בכניסת שבת, כגון דלועים – אסור (רב פפא).

רש"י פירש בדלועים מחוברים לקרקע בכניסת שבת ונחלה היום. ורבנו תם פרש בתלושים, ומפני שדלעת חיה אינה ראויה לכוס. ואפילו היה לו חולה מבעוד יום, אין כל הדלעת מוכנת לו אלא רק כפי הצריך לחולה (ערשב"א).

משמע מדיוק דברי רש"י שאם היה חולה מבעוד יום, אפילו דלועים המחוברים מוכנים הם אצלו (רמב"ן). וערשב"א שצדד לאסור משום גזרת פירות הנושרים. ויש אסורים משום מוקצה כל שלא נגמר בישול הפרי (עפ"י הרא"ה, ארחות חיים ועוד; ב"י ורמ"א או"ח שיה"ב).

ורב דימי מנהרדעא הסיק הלכה שהמבשל בשבת לחולה אסור לבריא באכילה, גזרה שמא ירבה בשבילו [משא"כ בשחיטה שאי אפשר לכוזב בשר בלא שחיטה, אין שם חשש שירבה לבריא].

א. כדן הבריא כך דין חולה שאין בו סכנה; אסור לו לאכול ממה שבושל לחולה שיש בו סכנה – שמא ירבו בשבילו (עפ"י תשובת הרשב"א ח"א תתיד; או"ח שיה"ב).

ב. המבשל או השוחט לחולה – למוצאי שבת מותר מיד לכל אדם, ואין צריך להמתין בכדי שיעשו (רשב"א וש"פ).

ג. לפי שיטה אחת המובאת ברמב"ן מבואר שבאיסור דרבנן כגון מליחת אוכלין – מותר לבריא ולא גזרו שמא ירבה בשבילו (ובפרי מגדים (שיח בא"א סק"ו וע"ש בסק"ח) מצדד בדבר בדעת המג"א).

דפים טו – טז

כד. האם השחיטה בדברים דלהלן כשרה, לכתחילה ובדיעבד?

א. מגל יד, מגל קציר, ומגירה.

ב. צור (= סלע) מחודד, תלוש או מחובר.

ג. סכין הנעוצה בכותל, והעביר צואר הבהמה על חודה.

ד. קנה.

ה. שחיטה הנעשית על ידי סיבוב גלגל שקבועה בו סכין.

א. השוחט במגל יד (שיש לו שתי פיות, אחת חלקה ואחת מפוגמת), בצד החלק – שחיטתו כשרה. ודייקון בגמרא שלכתחילה אין לשחוט, שמא ישחט בצד שיש בו פגימות.

ולכן השוחט בסכין בעל שתי פיות, צריך להשחזיז שתיהן. וכן סכין שיש פגימה בראשה, לא ישחוט בה אפילו מכיון שלא כנגד הפגימה. ואולם ביום טוב שאי אפשר להשחזיז, נהגו התר על ידי כריכת מטלית על מקום הפגימה (עפ"י רא"ש; רש"ל). והר"ן התיר אף בחול על ידי עשיית היכר.

ואולם בלא כריכת מטלית ברור שאף בשעת הדחק אין מועיל גם אם מקפיד שלא לשחוט במקום הפגימה. עפ"י פוסקים. ע"ע בשו"ת הרשב"א תרך; אבני נזר י"ד ט).
 במגל קציר (שפגימותיה כפופות כולן לצד אחד בשיפוע) ובמגירה (מסור) – שחיטתו פסולה, מפני שהם חונקים (רש"י: קורעים מחמת הפגימות).
 שחט במגל קציר בדרך הליכתו – בית שמאי פוסלים ובית הלל מכשירים (משנה יח.), שאינה קורעת מפני שראשיה כפופים מאד. ואמר רבי יוחנן: לא הכשירו בית הלל אלא לטהרה מידי נבלה, אבל באכילה אסורה (גזרה הולכה אטו הובאה. רש"י).
 יש אומרים שבית שמאי פוסלים שחוששים משום ספק נבלה (ר"ן שם. ואפשר שחשש דאורייתא הוא). ויש אומרים משום גזרה אטו הובאה לכך גזרו גם על טומאה, ולבית הלל לא גזרו אלא לאכילה שלא להרבות טומאה (עפ"י רע"ב שם; רבנו יהונתן מלוגיל. וע"ש ברש"י ובשיטמ"ק שתי גירסאות).
 החליקו שיניה – הרי היא כסכין (שם).

ב. שחיטה בצור תלוש – כשרה אף לכתחילה.
 צור מחובר [באופן שאין חשש דרסה, כגון שצואר הבהמה למטה והצור למעלה]; לדברי רבי חייא כשר אף לכתחילה (כן הסיקו בגמרא עפ"י הברייתא). ולדברי רבי, אם היה מחובר מעיקרו – שחיטתו פסולה (ויקח את המאכלת). היה תלוש ואח"כ חיברו – לא ישחט לכתחילה ואם שחט שחיטתו כשרה. כן אמרו בתחילת הסוגיא. ואולם בהמשך רבא נסתפק בדבר.
 יש מפרשים שספקו של רבא הוא אליבא דרבי, שמא פוסל אף בדיעבד כל שמבטלו למקומו ואינו עתיד ליטלו (כן פרשו התוס', אלא שהקשו על פירושם).
 הלכה כרבי. וכיון שספקו של רבא לא נפשט, יש לילך לחומרא (כן דעת הר"ז). וכן פסק הרא"ש ואחריו רש"ל. וכן נקטו הט"ז והש"ך ועוד פוסקים להחמיר. י"ד ו, ב).
 והרמב"ן כתב (עפ"י הרי"ף) שמסקנת ההלכה בספק לקולא [כ'דיקא נמי' שבגמרא, כסתמא דסוגיא בתחילה], הלכך תלוש ולבסוף חיברו כשר אפילו בדבר שמבטלו. וכן דעת הרמב"ם והרשב"א, וכן נקט בשלחן ערוך שם. והגרע"א פירש שלכך נקט הרי"ף לקולא, שהוא מפרש [מפני כמה ראיות] שספקו של רבא אינו אלא מדרבנן, אבל מדאורייתא ודאי כתלוש, הלכך ספקא דרבנן לקולא).

ג. סכין הנעוצה בכותל וחודה כלפי מטה, והעביר צואר הבהמה מלמטה ושחט – שחיטתו כשרה אפילו לדברי רבי הפוסל שחיטה במחובר, שתלוש ולבסוף חיברו כשאינו מבטלו שם, לדברי הכל אינו כמחובר. ולרבי חייא כשר אף לכתחילה.
 היה חוד הסכין למעלה, ומעביר צואר הבהמה מעל הסכין – אמר רב ענן אמר שמואל: חוששים שמא ידרוס (מחמת כובד הבהמה). אבל בעוף שהוא קל – כשר (רב פפא).
 א. בבהמה, אפילו אמר ברי לי שלא דרסתי – השחיטה פסולה מדרבנן, גזרה שמא ידרוס פעם אחרת (עפ"י תוס' ורא"ש).
 ב. יש שהחמירו בעופות כבדים כגון אווזים (תורת הבית הארוך ב, דף יד.). והטור (ו) חולק ומתיר בכל עוף. ויש מי שהקל אפילו בבהמה קלה כגון טלאים וגדיים (כלבו). וכן צדד רש"ל אך לא למעשה).
 חיה, אעפ"י שהיא קלה מבהמה, יש בה חשש דרסה כשהיא למעלה והסכין למטה, כבהמה (עפ"י תבואות שור ו סקט"ז).

ג. לדעת הש"ך (ו' סק"ח) להלכה אפילו תלה סכין בקורה תלושה, לא ישחוט לכתחילה כשצואר בהמה למטה, שמא ידרוס. והפרייחדש השיגו מסוגית הגמרא (הגרעק"א הראה מקום ליישב דברי הש"ך. ומ"מ הסיק שהעיקר נראה כהפ"ח).

ד. קרומית (= קליפה, קרום דק, חתיכה) של קנה תלוש – שוחטים בה לכתחילה. קנה מחובר, לרבי חייה כשר אף לכתחילה, ולרבי אם מחובר מעיקרו – פסול. ואם תלוש ולבסוף חיברו – לכתחילה לא ישחט ואם שחט כשר.

קנה שנטעו אדם, כתבו התוס' שדינו כמחובר מעיקרא. ובגרסת רש"י שלפנינו משמע שדינו כתלוש ולבסוף חיברו, ורק כשעלה מאליו הוא מחובר מעיקרו. וכ"כ הר"ן (בע"ז מו, כ: בדפי הר"ף. והובא בהגר"א ו' סק"ב. וע"ע שבת הלוי ח"ה פו) בדעתו, שכל שנטע האדם יחור, דינו כתלוש ולבסוף חיברו.

במה דברים אמורים, בסוג קנה ('סימונא דאגמא') שבחיתוכו אין נפרשים ממנו קיסמים וחתיכות, אבל קנה שנפרשים ממנו קיסמים – אין שוחטים בה, מחשש נקיבת סימנים ע"י הקיסמים. ואם שחט וברור לו שלא פרשו קיסמים – כשר (ים של שלמה). [וכן אין מלים בה ואין מחתכים בה בשר ואין מחצצים בה שיניים ואין מקנחים בה פי מכה – מחשש דקירת הקסמים].

יש מי שכתב שלכתחילה אין לשחוט אלא בסכין (עפ"י שבולי הלקט הל' שחיטה ב).

ה. שחיטה על ידי סיבוב גלגל ('מוכני') – כשרה. ודוקא כשהאדם הוא המסבב אבל גלגל המסתובב ע"י מים – פסולה (וזבחת... ואכלת – להוציא סכין שנפלה וכד' שאינו מכח האדם). ואם האדם בפעולתו גרם גרם למים לגלגל, כגון שנטל דף המעכב זרם המים (רש"י; רמב"ם); אזי אם שחט הגלגל בכח ראשון – כשרה, שנחשב כשחיטה מכח אדם, אבל בכח שני – פסולה [אבל בגלגל המסתובב ע"י האדם אפילו בכח שני כשרה].

א. רש"י פרש 'כח ראשון' – מיד כשנטל הדף מהמים התחילו לגלגל ובתחילת הגלגול שחט. 'כח שני' – לאחר שגלגלו המים את הגלגל פעם ראשונה ושניה. והרמב"ם (ב"י. וכו"ה בשו"ע) כתב שאם שחט בסיבוב הראשון כשר ומסיבוב שני ואילך פסול (ומשמע במפרשים שכן היא גם דעת רש"י. ע' בנו"כ ובחזו"א מט, ב. וכן מפורש בפרישה ז' סק"ג. וערש"ש [ויתכן שכוונת רש"י לומר באופן שהזרם חזק דיו שגם אילו היה הפתח נסתם מיד, היה הגלגל ממשיך לסבוב מהכח הראשון, הרי גם הסיבוב השני נידון ככח ראשון. ומה שגם הזרם השני מסבב אינו מגרע מכח האדם]).

רש"י במקום אחר (סנהדרין עז – לענין רוצח) פירש 'כח ראשון' – שהיה סמוך למים. 'כח שני' – שהיה רחוק קצת [והוא הדין לענין שחיטה. עפ"י תבואות שור ז, הובא בפמ"ג]. והרמ"ה שם חלק. [ואף לפרש"י, דוקא בכגון זרם מים הבא בשיפוע, אבל המרפה ידיו ועוזב סכין שבידו למטה, אפילו גבוה הרבה – נחשב ככח ראשון. עפ"י חדושים ובאורים].

אם המים לא באו באופן ישיר, אלא כגון שלאחר הסרת הדף באו בצינור ומהצינור יצאו ונשפכו למטה – אפילו המים שבקילוח הראשון אינם נחשבים כחו אלא כח שני. ואולם כשאדם שפכם בגופו ממש ולא ע"י הסרת מונע, נחשבים גם באופן זה כבאים מכחו (עפ"י פוסקים; מנ"ש ח"א י, יא).

ב. יש לעיין באדם ששופך מים בכחו ממש כגון שהטח חבית, והמים סובבו גלגל ושחט בסיבוב שני; לכאורה נראה שלדעת השו"ע ושאר אחרונים (או"ח קנט,י) שהמטה חבית על צדה והמים מקלחים אפילו כל היום, כשר לנטילת ידים – הרי נחשב זה כח נותן וכשר. אך לדעת הגר"א שם שמחמיר בכח שני (ע' באה"ל שטוב להחמיר לכתחילה כדבריו), צ"ע אם דוקא בנטילת ידים מצריך כח גברא ממש, או אף בשחיטה. ואולם כל ששחט בעוד מחזיק את החבית נראה כשר לדברי הכל, דומיא דנט"י.
ונראה שהמטה זרם המים לצד אחר, כגון שמביא צינור זורם על הגלגל, דומה למטה חבית על צדה. ולפי"ז המביא לצואר הבהמה סכין המסתובבת בכח חשמל, נידון ככח האדם.
ג. לכתחילה לא ישחוט בגלגל של מים אפילו בכח ראשון (תורת הבית הארוך א, דף יא. כלשון הברייתא 'שחיטתו כשרה'). ובגלגל המסתובב ע"י אדם, יש מכשירים (תורת הבית שם; טור יו"ד ז) ויש אוסרים (יש"ש – עפ"י לשנא קמא, ואין צריך לומר ששתי הלשונות חולקים. וכן למד שם מהרא"ש).

דף טז

כה. דבר שהיה תלוש ואדם חיברו לקרקע, האם דינו כתלוש או כמחובר לענין ההלכות השונות?

אמר רבא: תלוש ולבסוף חיברו; –
לענין עבודת כוכבים, דינו כתלוש שלכך המשתווה לבית שלו – אסרו (רב), הגם שהמשתחוה להר לא אסרו (אלהיהם על ההרים – ולא ההרים אלהיהם).
לענין הכשר משקים לקבלת טומאה – מחלוקת תנאים; כגון הכופה קערה על גבי הכותל בשביל שידוח הכותל במי הגשמים, לדעה אחת המים שירדו מכשירים פירות לקבל טומאה, כמשקים שרצה בהם לשימוש בדבר תלוש (כגון בשביל שתודח הקערה), ולדעה אחרת אינם מכשירים, כדין משקים שרצה בהם לצורך דבר מחובר. וכן אמר רבי אלעזר. ואילו לרב פפא (בפירוש משנת מכשירין) אין בדבר מחלוקת אלא לפי כולם נידון כתלוש.
כיון שרב פפא אחרון וגם מעמיד את המשנה לפי תנא אחד, נראה שהלכה כמותו, להחשיב תלוש ולבסוף חיברו כתלוש, וכדין עבודת כוכבים (עפ"י מלחמות ד' לרמב"ן). וכן פסק הרמב"ם טו"א יב,ג).

לענין שחיטה, נסתפק רבא האם דינו כתלוש או כמחובר. ודוקא בדבר שמבטלו במקומו, אבל אם אינו מבטלו – דינו כתלוש, כמו שנתבאר לעיל.

לענין דיני ממונות; הבית נידון כמחובר ונקנה בכסף בשטר ובחזקה, הגם שהוא תלוש ולבסוף חיברו. ואולם דין כלים המחוברים בקרקע, תלוי במחלוקת תנאים, לר"א דינם כתלושים ולחכמים כמחוברים (ע' טור חו"מ צה). וכן לענין אונאה ושבועה. רבנו חננאל פסק כר"א ושאר פוסקים כחכמים (עפ"י חזו"א יו"ד קכט, יג. ובאו"ח כא, יא) פקפק בהשוואת הטר, וצדד שלענין שבועה לכו"ע הוי כמחובר או כתלוש.

ועש"ך (סק"ח) שייצא לחלק בין בית שנידון כמחובר לכותל ושאר דברים. ובקצוה"ח (סק"ג) העיר על כך מדין המשתחוה לבית, אבל הסיק כהש"ך שכ"מ משאר פוסקים ומהתוס' [וצ"ל שלחומרא דנוהו כתלוש בע"ז].
לענין מקוואות ומי חטאת – ע' חזו"א מקוואות קמא ה, יב יו"ד קמא, א).